

Ossodat **Giellagas-**
instituhtta

Duoji namma

BEAIVENIEIDDA DUODJ1 -Duodjeärbievieru kultuvrralas mearkkasumit ja enkulturasuvdna golmma sohkačuolva aigge Gäregasnjärgga ja Käräsjoga guovllus 1900-logus

Oahppoavnnas

Sämegeiella ja-kultuvra

Calli

Seija Risten Somby

Duoji sladja

**pro gradu -
dutkamus**

Aigi

golggotmänu

Siidomearri

133 s. ja 2 cuvvosa (2 s.)

Coahkkäigeassu ja dutkanbohtosat

Dutkamus giedahallä golmma sohkačuolva nissoniid duoji etnoekologalas geahccanguovllus. Ulbmilin leamas cielggadit duoji sirdäseami sohkačuolvas nubbäi kultuvrralas ärbievieru proseassain ja daid mearkkasumiid, maid duodji oazzu. Dutkanguovllun lea Gäregasnjärgga ja Käräsjoga guovlu. Därrkuhus leamas maiddäi guorahallat historjäläs proseassaid ja danin dutkanjoavku dahjege informänttat. duodjät, ovddastit oba 1900-logu. Mannekolonialisttallas dilis historjäläs materiäla coaggima sahttä atnit diedu mähaheapmin. Dutkamusas lea cielggaduvvon etnografäläs materiäla vuodul, makkär erohus lea golmma sohkačuolva duoji gaskkas ja mo servodatlas nuppästusat väikkuiht enkulturasuvdnii ja ärbievieruide. Dutkamusas lea emic-lahkonanvuogi, vai maiddäi duodjäreid iezaset oainnut bohtet ovdan. Berostupmi leamas das, mo olbmot häbmejit iezaset eallima ja birrasa duoji bokte. Duodji andno däs symbolaläs artefäktan, mii oazzu olbmuid gaskasas vuorroväikkukhusas mearkkasumiid. Däkkär kulturbuktatagat speadjalastet servodaga ja ärgabeaivvi eallima.

Dutkamusas älggus lea giedahallon teorehtalas vuolggasajit intrakultuvrralas geahccanguovllus. Etnodieda ja etnoekologija leat mävssoalaccat däkkär davviguovllu eamiälbmotduoji dutkamis. Etnodieda völdä vuhtii giela ja kultuvrra gaskavuodaid. Giellaekologalas oaidnu lea däl äigeovuodil eamiälbmogiid siste. go birrasa nuppästusat väikkuiht diedu ja mäilmmigova sirdäseapmäi sohkačuolvas nubbäi. Etnoekologija veahkeha äddet duodjekultuvrra birrasii vuogäiduvvamin. Dutkamusas guovddäs doahpagat leat sameduodji, enkulturasuvdna ja identitehta, mat leat giedahallon juo sämeduoji geahccanguovllus.

Etnografäläs materiäla buktä ovdan miellagieddevas historjäläs dieduid 1900-logu älggu sämeservodaga eallimis. Samiin lea guhkes ärbievieru lonuhit gälvvuud eurohpälaccaiguin, mii lea buktän odda kultursärgosiid. Lonuhusgävpä lea joatkasuvvan gitta 1960-logu rädjai. Lonuhangälvun ledje duojit. Dutkanguovllu servosis leamas däbäläs 1960-logu rädjai, ahte ledje bälvvät, duodjebälvvät, duodjebiiggät dahje boazorearjggat. Nomadisma äigge gärggiidii odda ealähussuorgi, duodjееalähus. Dät spesiäla duodjät, beaskaceahpit ja gamaceahpit, johte maddai olbmuid luhtte duddjomin. Evähku cuzii sakka sämiid eallimii. Sähttäge arvalit ahte das älggii akkulturasuvdnaproseassa suomelas kultuvrii. mii joatkasuvai geavatlaccat assimilerenproseassan gitta 1970-logu rädjai, goas sämit möränedje.

Evähku äigge Gaska Badaeatnamis älggii sämiid etnopolitihkalas lihkadus. Sämit vuoddudedje iezaset searvvi, man ulbmilin lei ovddidit sämekultuvrra ja ordnet duodjeskuvlema. Anära *Samii kristalas nuorauskuvla* vuodduduvvui 1953, muhto dan mearkkasupmi sämekultuvrra ovddideaddjin lea ruossalas dän etnografäläs materiäla vuodul. Dutkamusas lea guorahallon maiddäi duoji ja nissoniid sajädatoazodälloodoaimagotti barggus ja geavadis. 1960-logus nissoniid duodji lei vei oassi beaivväläs bargguin, muhto dat ii leat völdon vuhtii smiehttamusas. Dalle lei vei lonuhusgävppi äigi, mas nissoniid duojis lei dälodollui ekonomaläs mearkkasupmi. Vearrodieduid vuodul bearrasa boaduid almmuheapmi ii atte rivttes gova, go lonuhusgävppis ruhta ii dihtton. Badjedollui laktäsa maiddäi turisma, mas leamas ekonomaläs ja kultuvrralas mearkkasupmi dutkanguovllus.

Dutkamusas lea guorahallon duoji instituerema bälggis. Kultuvrralas cielggademiid marjoa sämeduoji oahpahisgohte 1972 barggolasvuodakursan. 1970-lohku lea duodjeaktivitehta alimus äigi, dat lea vuohitimis eatnat doaimmain servodagas. *Säpmelas duodjät* -duodjesearvi vuodduduvvui 1975 ja *Saamelaisalueen ammatillinen koulutuskeskus* 1978, mas sameduodji oahpahuuvui osiid mielde. Skuvlen goittotge vuodduduvvai riikkaviidosas oahppoplänäide. Dutkamusas lea giedahallon maiddäi Däcca ja Suoma beal skuvllaid duodjeoahpahas. mas leat cielga erohusat. Duoji sajädät oahppoplänain kulturguoddin speadjalastä sämiid virggäläs stähtusa völdoservodagas.

Barggu loahpas leat cielggaduvvon mearkkasumit, mat bohciidit kultuvrra siskobealde. Giellamähttu adno duodjemähtu "uvssohin". Duojs artefäktan lea dehälas sajädät enkultureren ja sosialiserenproseassain. Nissoniid duoji bokte ohppet sämekultuvrra dahjege ärbievieruolä diedu. Dälä sämeservodagas mänäid bajäsgeassin lea nuppästuvvan ja häve männä oahppä sat duoji ärbievierolaccat. Danin skuvllaid rolla kultuvrra sirdin lea deattuhuvvon. Duodji adno Däcca bealde pedagogaläs ja politihkaläs gaskaoapmin, mii veahkeha modearna sämekultuvrra gärggiideami. Suoma bealde dutkanäigge duodji kultuvrra sirdima gaskaoapmin lea marginäla. Männävuoda duodjeväsähus lea dehälas kultuvrii bajässaddamis. Sohkačuolvvaid duoji guorahaladettiin lea calbmäicuoahcci, ahte 1940-logus riegädan olbmot eai ovddas duojärjoavku dutkanguovllus Suomabealde. Dät lea vuosttas joatkkaskuvllaid, dego Anära älbmotskuvlla, väzzän buolva. Badjebearrasat ovddastit sierra sämekulturbirrasiin ideäla dili duodjái bajässaddama geazil. Sin mänät maiddäi ohppet ja geavahit sämegeiella.

Duoji sahttä atnit maiddäi mearkan, mii sirdäsa duddjomin gärvves duodjái. Nissoniid duodji rähkada identitehta sierra däsiid. Duijin ja duodjemähtuinoktagas cäjeha earaläganvuoda indiviidan, sogalazzan ja ceardan. Nuoramus bulvii sogaduoji oahpahallan lea kulturidentitehta däfus dehälas. Duoji oahppama bokte sirdäsit ärvvut ja norpmat, danin gielas lea mearkkasupmi. Nissoniid duodji presenterejuvvo sämegäktin. Dutkamusas sämegäkti lea guorahallon semiohtalas mearkan, mas lea gulahallan- ja diedihanväldi. Miellagiddevas ida lea ärbievieruolä bivttas miellacäjeheami gaskaoapmin, mii lea aktualisearasuvvan ovdal irggästallamis ja heajain. muhto dälä äigge nuorat geavahit dan politihkaläs vearjun.

Dutkamus lea vuoddodutkamus, mas bohciidit eatnat dutkanfättat, dego etnisitehta dahje duodji politihkaläs gaskaoapmin.

Dutkamusas sahttä maiddäi atnit ävkin duoji ovddidanplänain.

Lassediedut